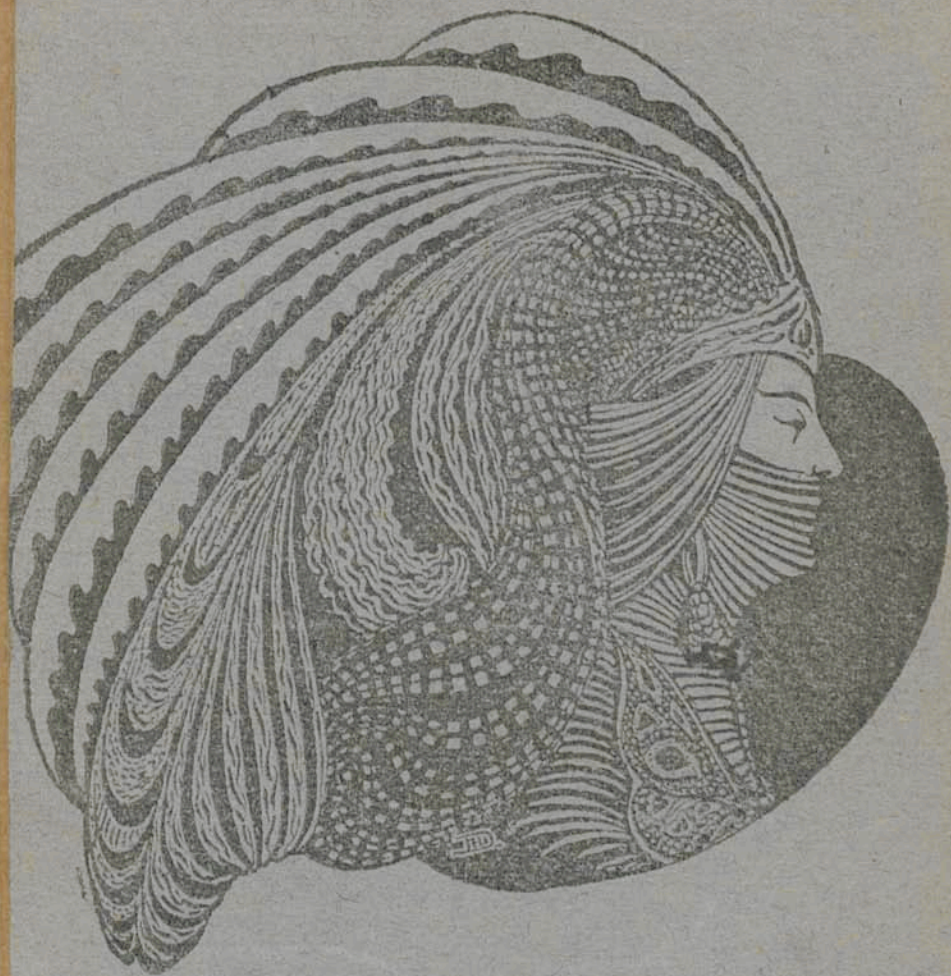

Ба 1045

208

К. БУЙЛО.

КУРГАННАЯ КВЕТКА.

БЕЛАРУСКАЯ КНИГАРНЯ

Вільня, Завальная, № 7.

Вядзе згульніцкі і дробны гандэль беларускімі кніж-камі, дастаўляе кніжкі аб Беларусі у другіх мовах, прыймае да друкавання рукапісы.

Кніжкі беларускіе кнігарня высылае і накладной пла-тай. Хто выпісывае накладной платай—даплачвае ешчэ 10 кап. за накладную плату і 7 кап. за заказ.

Прымаецца падпіска на газеты.

Гандлярам Беларускай кнігарня дае выліковую уступку.

Каталогі высылаюцца дарма.

„БЕЛАРУСКІ КАЛЕНДАР“

Выходзіць што год рускімі літарамі і другое выдань-не польскімі літарамі. Цэна 15 кап., с перасылкай— 20 к. Прадзецца ва ўсіх беларускіх рэдакцыях і кнігарнях.

Беларускае Выдавецкае Таварыства у Вільні.

прыступаючы да выдавецкай працы паведамляе ўсіх, каму дорага справа беларускага адраджэньня, аб тым, што таварыства ставіць сабе мэту у першы чарод выпускаць у свет па сіле магчымасьці такія кнігі: Письмо сьвятое цэлае, Гісторыю старога і новага за-копу для дзяцей у школах, Кніжку да набажэньства, Эвангелічку на сьвяты і падзелі Гісторыю касьцё-ла для школ, Граматыку беларускую, Геаграфію, Слоўнік, Арытмэтыку, Кнігі для навучаньня у шко-лах, Кнігі навулярныя аб сельскай гаспадарцы. Вы-давецтва звяртаецца с просьбай да шанюўных ісь-меникоў прысылаць як можна найхутчэй свае ру-капісы вышэй азначаных кніжак.

Адрэс: Вільня, Каштановая № 5, кв. 4., Беларускае
Выдавецкае Таварыства.

Беларускае Выдавецкае Таварыства у Вільні.

2.5. n 4. 2009

То ня песня...

То ня песня мая так далёка ляціць,
Як хаўтурны той звон, гэтак шумна гудзіць,—

То ня песня мая —

Не пяю гэтак я...

Гэта вырваўся энк з набалелаі душы
І расплыўся кудысь сярод сумнай цішы,

І паплыў ён у даль,

І таўся ў ём жаль;

Енкам ціхім паплыў

Між калосістых ніў...

То ня песня мая —

Не пяю гэтак я.

Сваім болем глухім з дна душы ён людзкой
Зварушыў, спабудзіў рожных думачэк рой,

З імі зноў паляцеў,

Рэхам гулкім гудзеў,

Разліваўся ў далі між дрыгвы і балот,
То пад неба шыбаў, то кідаўся пад спод,

Аж расплыўся і сьціх,

Як пражыты той міг,

Што мігнуў у жыцьці

І прапаў ў забыцьці...

То ня песня мая —

Не пяю гэтак я!...

На крыльлі песьні.

Р. Т—о.

Ляту, нясуся ўзвыж, плыву па мягкіх хвалях...

Як добра, лёгка мне!

Гдзе я? Чырвонасьць зор, блакіт паднебнай далі
І сонца ясны блеск, і прозыстасьць крышталляў
Дрыжыць вакол мяне.

Ляту, нясуся... Гэй, які абшар шырокі!

Як мгла — душа і грудзь.

Там гдзесьці, ў даліне—чудь-чудь дагледзіць вока—
Ляжыць яна—земля... Так нізка, так далёка!
А тоны ў высь пльвуць.

Мяне штось з імі рве, штось цягне страшнай сілай,
Якаясь моц нясе...

Што?—не згадаць ніяк—к жыцьцю ці да магіль...
І ведаць не хачу... Мне добра так, так міла
Ў высі нямой красе!

Ціха! Во штосьці ўкруг там дзіўна задрыжала,
А сэрца ў тон яму

Забілася моцна так... і біцца перэстала..

Дух змёр, а штось ў глыбі там глуха ныць пачала,
Штось мчыць у ніз думу.

То болю ціхі стогн прарваўся ў сьветлай песьні
І міма праляцеў,

І сэрца дрыгнула, і дух заняў балесьне,

І згінуў сон.. Ізноў ў чароўны край прадвесьні
Мчыць душу дзіўны сьпеў!...

Ляці, думка...

Ляці, мая думка, ляці ты, галубка,
Ў далёкую даль —
У хмарку зьмяніся, стралою пусьціся
Між ветравых хваль.
Ў ягона ваконца праменьнямі сонца
Сьвятліста зірні:
Як час ён праводзіць, ці весела сходзяць
Ў жыцьці яго дні?
Здароўе як служыць, ці смуціцца — тужыць
Парою за мной?
А ясныя вочы ці часам марочэ
Боль горкай слязой?
На ўсё угледайся, на ўсё прызірайся,
Усё зразумей..
Як будзе ён смутны, ты чарам магутным
Нуду ўсю разьвей.
Ў пасьцелі як ляжэ ды дум рой уражы
Гнаць стане ўсе сны:
Чарамі прадвесьня прапоўненай песьняй
Ты іх разгані.
І байкаю-казкай малёўны абразкі
Прад вочы стаўляй, —
Аб ясных дзён долі без жалбы, бяз боляў
На ліры іграй.
Як анёл бяз цела — дух ясны, дух белы —
За ім ты хадзі
І зоркай сьвятлістай, лучом прамяністым
Век цэлы цвіці.

Каб я мела...

Каб я крышле лёгкай птушкі
Салавейкі мела,
Ў гай вясёлы, гай зялёны
Я-б не паляцела.
Каб я мела голас звонкі,
Голас салаўіны,
Я-б сьпеваці не ляцела
На дрэўцаў вяршыны.
Я-бы с песьняй паляцела
Ў горад той далёкі:
Там ёсць дом пануры, сумны,
Цёмны і высокі.
На вакне закратаваным
С песьняй-бы я села
І вастрожнікам нешчасным
Сваю песьню-б пела.
Я пеяла-б аб свабодзе,
Аб шчаслівай долі
І забыліся-б пры песьні
Яны аб няволі.
Галасамі дзіўных чараў
Я-бы залівалась,
Лясоў нашых, ніў прывольле,
Ўспомніць ім старалась.
І пад песьню маю думкі
Іх-бы прасьвятлелі,
Твары радасным-бы сьмехам,
Шчасьцем залсьнелі.
І не цяжкая была-бы
Ім тады няволя,
Бо пад песьню яны-б сьнілі
Аб шчаслівай долі.

У лесе.

Як я лесам іду — на душы лёгка мне:
Я адна у лясной цішыне;

Аддыхаю душой. Тут, між елак, бяроз
Не чуваць ані енкаў, ні сьлєз;

Тут між іх я люблю так хадзіць і хадзіць,
Слухаць толькі што лес гаманіць.

Часам хочэцца птушкаю ў высь узляцець,
Між зялёных галінак запець,

І шчасьліва пажыць, і ня відзець бяды,
Што пануе ў людзей заўсяды.

Тут люблю я глядзець, як дубочэк с сасной
Ціха шэпты вядуць між сабой;

Як з расою-сьлязінай бярозка адна,
Якбы мужа схаваўшы жана,

Да зямлі валасы апусьціўшы стаіць,
Чагось сумна і нудна шуміць...

Люблю...

Люблю наш край, старонку гэту,
Дзе я радзілася, расла,
Дзе першы раз пазнала шчасце,
Сьлязу нядолі прайшла.

Люблю народ наш беларускі,
Іх хаты ў зеленыя садоў,
Залочаныя збожжам нівы,
Шум наших галяў і лясоў.

Люблю рэку, што свае воды
Імчыць ў няведаную даль,
І жоўтае берагаў пясчаных,
І яснае чыстых яе хваль.

Люблю вясну, што ў кветкі, ў зелень
Прыстроіць цэлую зямлю;
На гнёздах буслаў клетаньне
І сьпеў жаўроначка люблю.

Люблю гарачу сьпеку лета
І буру летнюю з дажджом,
Як гром грывіць, а ў чорных хмарах
Маланка зігаціць агнём.

І восень сумную люблю я
І першы зван сярпоў і кос
Як выйдуць жнеі збожжа жаці,
А касары — на сенакос.

Люблю зіму з яе марозам,
Што вокны прыбірае ў вузор,

І белы сьнег, што ўсё пакрыўшы,
Грдзіцца блескам ясных зор.

Люблю ў пагодную я ночку
Да позна на дварэ сядзець,
Сьлядзіць за зорачак дрыжаньнем,
На месяц залаты глядзець.

Люблю, як сонейка заходзіць
І берэг хмаркі залаціць,
Вячорнаго як голас звону
Ё нам з ветру хваляю ляціць.

І песню родную люблю я,
Што дзеўкі ў полі запяюць,
А тоны голасна над нівай
Перэліваюцца — плывуць.

Усё ў краю тым сэрцу міла,
Бо я люблю край родны мой,
Дзе с шчасьцем першым я спазналась
І з гора першаю сьлязой.

Да працы

О не кажы ты мне, што жыцьце надаела
І што на сьвеце жыць ня хочэш болей ты,
Бо ўжо ад мук жыцьця душа твая збалела,
А ў сьвеці столькі ёсьць гразі і цемнаты!

О не кажы, што ты ў жыцьці не маеш мэты
І што яе ніхто ў жыцьці сваім на меў;
Павінна мэтай быць усіх шырыць прасьвету,
Усіх, хто цьму жыцьця убачыць ўжо пасьпеў!

Нам сьветачамі быць! У цемнаце ніводнай
Небачна зорачкі?... Мы будзем распаліць!
Да працы час, браты! Ніхто ніхай ня сьмее
Магутную руку бязсільна апускаць.

Да працы час, браты! Мы туманы развеем:
Бо, як ў пялёнках, ў іх наш сумны край ляжыць;
Каханьнем маладым мы дух яго сагрэем,—
Нізіны кіне ён і выжэй узляціць.

Да працы, гэі, браты! Мы з верай маладою,
С сэрцамі поўнымі мар сьветлых і агню
Мы сьвята выпаўнім жаданьне ўсесььвятое,
Аж злосьць адвечная пакіне нас, зямлю.

Аж больш ня будзе ўжо тых Каінаў на сьвеце,
Што ў братняе крыві маглі руку мачаць...
Як братняго каханья сонца нам засьвеце,
Тагды ўжо на трудах мы пойдзем атдыхаць.

Цяпер да працы! Нам з адвагай і надзеяй
У сэрцах людзкіх дабра насеньне засеваць!
Да працы ўсе браты! Ніхто нехай ня сьмее
Магутную руку бязсільна апускаць!

* * *

Ціхім гоманам гордых вяршынь,
Шэпатацьнем зялёных галін
Лес адвечную казку казаў;
Казкі той зразумець не маглі
Птушкі, што у ём гнёзды вілі,
Ані вецер, што там пралетаў.

Казку ту зразумеў чалавек:
Лес казаў пра даўнейшы той век —
Ён гісторыю пеў старыны,
Што была таму сотні гадоў,
Аб жыцьці-быцьці нашых дзядоў—
Як і дзе пражывалі яны.

Ён аб войнах крывавых казаў —
С кім і дзе пралзед наш ваеваў, —
Пеў аб долі-нядолі яго;
Ён аб веры яго гаварыў:
Ў што той верыў, каго другам быў
І за ворага меў ён каго.

Ціхім гоманам гордых вяршынь,
Шэпатацьнем зялёных галін
Лес казаў пра ад'жыты ўжо век,
І хоць казкі спазнаць не маглі
Птушкі, што у ём гнёзды вілі,
Яе ўсю зразумеў чалавек.

* * *

Дзень сканаў за гарой, а над соннай зямлёй
Выплыў месяц пурпурна-кывавы;
Над разлогамі ніў хутка-шыбка ён плыў,
Прытрымаўся над соннай дубровай.

Між адвечных дубоў асьвяціў рой крыжоў,
У высокай траве прытаіўся;
Плямай яснаю поўз па курганах, як смоўж,
То малюнкам на небе лажыўся.

Ціш усюды—спакой... Над званіцай старой
Звон зыклівы раптоўна раздаўся;
Разам з ім—пад дубом—над старым курганом
Траснуў камень і з гукам распаўся.

І ад дзіваў такіх вецер змёршы заціх,
Месяц хмаркаю ў небе закрыўся;
С-пад раскопаў зямлі цені шпарка ішлі,—
Во адзін з іх к крыжу прысланіўся.

У мазолях рука—верны знак мужыка,
Сьвецяць дзіўным агнём яго вочы;
І з грудзей гукнуў кліч: «Брацьця! ўсе, хто тут сьпіць!
«Брацьця, ўстаньма усе гэтай ночы!

«Сярод ніў ды палёў хараводаў-кругоў
«Мы натворым, успомнім былое;
«Песьню так завядзём, як тады, як агнём
«Ў нас кіпела жыцьцё маладое.

«Хай-жэ песьня ляціць, хай жэ песьня гудзіць,
«Разальцеца па долях, па нівах!

«Нашай песні такой не чуто с пары той,
«Як ляглі мы у цёмных магілах.

«Прахадзілі гады, заціралі сьляды,
«Заціралі сьляды нашых сьпеваў;
«Над разлогамі ніў іншы голас паплыў,—
«Сьпеў чужы плыў над нашым засевам.

«Брацьця! Ёсе, чым хутчэй хай з магілы сваей,—
«Брацьця, кожны на сьвет з вас выходзе!
«Мы ім песню сьпяём, песню зычну, як гром;
«Ў ёй раскажэм аб нашым народзе.

«Ў ёй пець будзем аб тым, што было, ды, як дым,
«Расплылося у віхравай хвалі, —
«Тую славу-пачот, якой слыў наш народ,
«Ды ўсё злыдні яму паскрывалі.

«Каб ніводзін із іх не чураўся сваіх
«Рук пакрытых карой мазалістай;
«Мовы дзедаў, бацькоў для гаворкі цаноў
«Не чураўся ў хацінцэ айчыстай.

«Хто зямлі гэтай сын, ўстаньце ўсе, як адзін!
«Гэй, раздайся ты, песня ўдалая!
«Хай твой зык паплыве, дзе народ наш жыве,
«Долю-мачыху дзе праклінае.

«Як забыўся пеяць, ўмее толькі стагнаць;
«Песні болем яго налітые.
«Хай-жэ зычны наш сьпеў ўспомне ўраз, неўспадзеў
«Яму прошласьці дні залатые».

Чуць могуцьны прызыў да магілаў даплыў,
Разамкнуліся мігам магілы;

С-пад раскопаў зямлі цені шпарка ішлі
Хараводам між крыжаў пахілых.

Зычны родны напеў з іх грудзей паляцеў,
Словы радасьцю дзіўнай пеялі;
К волі, к шчасьцю прызыў гдзесь над сёламі плыў
Расыпаючысь рэхам у далі.

І замоўк дзіўны хор. Плыла песня ў прастор,
Тоны доўга ў паветры зьвінелі;
Прадзядоўскі напеў над палямі ляцеў,
После сосны аб ім ліш шумелі.

Звон.

Ахвярую Януку Купале.

Ён плыў над палямі з ветранаю хваляй,
У даль пранасіўся, ляцеў,
Там рэхам гулкім над лесамі раздаўся,
То ціх, заміраў, то ізноў калыхаўся
Ў паветры і зычна гудзеў.

Зноў зважна, свабодна ляцеў над палямі,
Над нівамі, сёламі плыў.
А гукі яго дзіўнай нотай дрыжалі
То якбы ў задуме, то якбы у жалі,
То зноў якбы громкі прызыў.

Ён зваў да жыцця і да лепшае долі
Ўсіх тых, хто йшчэ цвёрдым сном спаў, —
І сну заклатага апалі аковы,
І ўстаў народ цэлы і ўстаў якбы новы,
• Да новаго жыцця устаў.

Ці помніш ты?...

Скажы мне, ці калі ў чужой зямлі далёкай
Успамінаеш ты край родны, сумны свой?
Ці часта к нам адтуль ты думкамі шыбаеш,
Да нас ляціш душой?

Ці помніш Беларусь, дзядоў тваіх зямельку,
Дзе дзевятка тваяго час хутка праліцеў?...
Ці помніш дом бацькоў, за домам—сад зялёны,
Як ён тады шумеў,

Як мы с табой на ім хадзілі, ты казалі:
„Пайду я у чужыну шчасця пашукаць“,
А ён так зашумеў, якбы заплакаў з жаю,
Ці не хацеў пускаць?

А песню родную ці помніш на чужыне,
Так сумную, як доля бедных мужыкоў?
О, колькі стогну там, жальбы душы збалелай
Пачуеш з яе слоў!

А вёскі помніш ты пакрыўленыя хаты,
Ўсе зеленню садоў прыбраны, як вінком;
Ручкай, што стужкаю спаясаў сенажаці
С песчаным берагом?...

А лес ці помніш ты на ўзгорачку за вёскай,
Што часта так у цень ад сонца нас хаваў,
І слухаў нашых дум і сьветлых мар дзявочых
І штосьці ўсё шэптаў?...

Ці помніш гэта ўсё ў чужой зямлі далёкай?
Наш цёмны, бедны край, дзе столькі ёсьць бяды,
А ўсё ж-ткі мілы нам, бо ўсё у ім тут наша...
Край гэты помніш ты?

Ноччу.

10/1045
Коп. 1953 г. 2

Месяц чырвоны, як кроў,
Над полем сонным ўзышоў;
Цішком як злыдзень цікаўся, —
Цераз ручай пераплыў,
Аж на даліну узбрыў,
Пад гушчу лесу прадраўся...
Блескам сваей твары ўсей
Кінуў ў разлогі палей,
На пушчу чорных курганаў,
На груды камень сівых, —
Пералічыў іх усіх,
Пад кожны кусцік заглянуў;
Ці то ён штось погубляў,
Ці то чагосьці шукаў,
Сьвецючы сам сабе ў ночы,
Ці модай скрытай лучоў
Зваў ў хараводы цянёў,
Каб чым парадаваць вочы...
Гдзесьці ў далёкай далі
Ветры парывам ўзнялісь,
Туман над рэчкай скруцілі
Ў адзін загналі безлад,
Круцячы—там, то назад,
Ў поле клубамі кацілі.
Лес шапаціў ўсё аб чымсь,
А па-над лесам, як дым,
Пара ўзнялась з верхавінаў...
Раптам раздаўся гдзесь трэск
Сухай галіны і плеск
Крыльля, і зноў сьціх, загінуў...
Ў вочы савы гдзесь сляпой
Ўбіў месяц ясны луч свой...

Ў гушчы збудзілась начніца,
Воўк у імшарах завьў.
І кроўю вочы наліў
Вылезла з дрэва куніца;
З млына над чорнай вадой
Піскучых кажаноў рой
Высыпаў — трэпле скрыдламі.
Да тонкай вольхі прынік,
Ўстаўшы са дна, вадзянік,
Ўпіўся ў русалку вачамі..
Ў вёсцы сабака завьў —
Ўчуў, што ў аўчарню забрыў
Воўк с сваей жонкай ваўчынай..

А над ўсім вокал царыць,
Ўсё настараўшысь прыкрыць,
Ночка — цямроты царыца!..

Хаўтурны звон.

Заенчыў, заплакаў з званьніцы
Стары ўжо і трэснуўшы звон, —
Абвесьціўшы сьмерць чалавека,
Маліцца сазваў усіх ён.

За белай сасновай труною
Грамадне суседзі ішлі;
Труну у магілу спусьцілі,
Сышнулі па жменьцэ зямлі.

Тут сон, тут спакой яму вечны,
Тут будзе прытульна ён спаць,
Па працы, трудох і цярыньнях
Да суднаго дня спачываць.

Спакою яго не нарушыць
Плач жонкі, галодных дзяцей;
Ня вырвецца гора энк цяжкі
С худых і збалелых грудзей.

Сьпі, бедны зямлячэ! Не раз ты
Праз цэлую ночку не спаў,
А зморэны, потам абліты,
Мазольна на хлеб працаваў!

Ніхто і нішто не стрывожэ, —
Тут будзеш як камень лежаць;
Над крыжам магілкі забытай
Зьяціцца рой птушак сьпеваць.

Сьпі! Дай ты рукам атпачынку:
Добра шмат зрабілі яны,
Хоць больш ты не маеш награды,
Кром гэтай сасновай труны.

Нядоўга ўсе мы там паляжэм
У гэтых магілах сырых;
Сьпі, бедны зямлячэ! нядоўга
Пасьпіш без суседзёў сваіх!..

Лебядзіная песня.

Плыла яна, лілася як громы, так магуча
С прапоўненых грудзей, с прапоўненай душы;
Як ветры, лёгкая, як буры, так кіпуча
Прамчалася кудысь ў пустынные цішы.

Мільёны тонаў там, у песні тэй спляліся:
Любоў, ненавісьць, гром, агонь і бура ўраз.
Той, с чыйх грудзей такія зыкі паліліся,
Раз першы у жыцці пеяў, ды ўжо ў вапошні раз?

І змерлі тоны гдзесь ў пустыннай сумнай далі,
Бяз рэха расплылісь ў няведамым краю
І горны вецер там высока ўскалыхнулі...
А лебедзь?... Ён умёр, сьнегаўшы песень сваю...

Ноч позная. Вецер гудзіць, завывае,
Так жаласна-сумна шуміць;
А мне сэрца з болю ў грудзях замірае,
Душа так страшэнна баліць!

О, вецер! ты плачэш, ды ты йшчэ шчаслівы,
Свабодны ляціш у прастор;
Заенчыш — спагадна шумяць, стогнуць івы,
І плачэ с табой сівы бор.

О якжэ-б с табою ляцець я хацела,
Пакінуць і сьвет і жыццё!
С табой я летала-б, с табой-бы гудзела,
Жаль зліўшы ў тваё у выццё.

Мы-б ночкай насілісь ў шырокім абшары
Праз выдмаў вялікі разлог,
Праз пушчы лясныя, балоты, імшары,
Гдзе-б толькі забрацца ты змог.

Ў выццё тваё, вецер, зліла-б мае стогны,
І выў бы ты болем маім, —
Мо сэрца людзкае спагадаю дрогне
Над болем вялікім такім.

Тады не адна я ўжо буду з думою,
Што цёмнае ночкі чарней..
Вазьмі мяне, вецер, летаці с сабою,
Спагады шукаць у людзей!

Я шукала...

Я шукала цябе мілы мой ўжо даўно, —
Я шукала цябе выглядала,
Вось такога, як сьніўся ў дзявочых мне снах,
Хоць тагды я цябе йшчэ не знала!

Хоць ніколі цябе йшчэ не бачыла я, —
Ты мне сьніўся што ноч такі самы,
Як цяпер вась стаіш поўны дзіўнай красы
С прамяністымі ўзгляду лучамі.

Ты мне сьніўся што ноч — такі пекны, як бог,
Твае вочы так мягка ясьнелі,
І здавалася мне, што то аніж сьвяты
Прыбыў сон мой сцярэгч у пасьцелі...

Дай руку мне — будзь братам маім дарагім,
Пойдзем разам жыцёвай дарогай,
Мо тады чуць ня будзем так моцна цярнёў
Што калечаць безжаласна ногі.

Хадзі, пойдзем па гэтай пуціне вузкой —
Нам гасьцінец аткрыецца біты,
Тканы золатам кветак, брылянтаў расой,
Траўкі шоўкам зялёным расшыты...

Дай мне руку! З далонай ў тваей далані
Сэрца с сэрцам, а душа з душою
Пойдзем, моцныя сілай каханьня свайго,
Мы жыцёвай дарогай — красою!

Ў краіне мар.

Ў краіне мар паднебнай далі,
Гдзе зоры сьвет ракой лілі,
Ў праменьнях сонца мы спаткалісь,
Не знаючы ешчэ зямлі.

Я помню гэтак спатканьне,
Пагляд гарачы помню твой
Ясьнейшы зоркі залатой,
Што мне ў душу уліў каханьне.

І ў божа дом шлі мы с табою —
Рука ў руку, душа з душой;
Блакіт ясьнеў над галавою,
Пад ногі ліўся сьвет ракой.

А дружкі-зоры штось паялі
Аб шчасьці вечнага каханья;
З далін зямлі на прывітаньне
Нам кветкі пах свой пасылалі.

І сам нас Бог тагды звенчаў.
Ды ёсьць такі закон у Бога,
Што, хто царпеньня не дазнаў,
Ня знойдзе к шчасьцю гдзе дарога.

І душы ў цела прыадзеты
К жыцьцю зямлі ён прысадзіў
І на ўвесь час той разлучыў
Каханьнем дзьве душы сагрэты...

С тых пор нам сэрцы крывёй льюцца...
Што-ж зможэ гэты боль уняць
Дух душ, што вечна к сабе рвуцца,
Ды пут ня могуць разарваць,

Пут цела, што іх тут скавалі
І разлучылі іх с сабой?!...

Боль гоне сьлязу за сьлязой,
А шчасьце ціха зьяе ў далі.

Помніш вечар?...

Помніш вечар: с табою мы ў чоўні былі,
І па возеры сонным плылі;
Месяц круглы з блакіту на нас пагледаў,
Залацістыя косы ён путаў і рваў
Ў хвалях вод, што за чоўнам ішлі...

На душы нам так сьветла, так ясна было —
Мы шчасьлівы былі... Ты пакінуў ясло
І падняўся з руля, і сеў побач мяне,
І па соннай, гладкой вадзяной раўніне
Ціхім ветрам нас лёгка нясло...

Нам с табой не хацелась тагды гаварыць:
Мы баяліся возера с сну разбудзіць.
Маю руку ў свае ты паволі узяў, —
Лёгка сьціснуў і сьціха—ледзь чутна сказаў:
Праз жыццё гэтак будзем мы плыць!

Ізноў змоўк... Месяц з неба так ясна сьвяціў, —
Сваім блескам ваду ён усю залаціў,
А лязняк малады, што так рос над вадой,
Шэлясьцеў і шумеў і ківаўся над ёй,
Якбы нешта усё гаварыў.

Якбы думу сваю хвалі соннай пэнтаў,
І галінкі свае ў вадзе яснай купаў.
Раптам вецер аднекуль шальны наляцеў,
І трывожна і громка лязняк зашумеў...
— «Будзе бура»,—ты ціха сказаў.

С шумам хмара з-за лесу йшла з ветрам на нас;
Ў небі бліснуў маланкі агонь і пагас,

А віхор на вадае закруціў—зашумеў,
А на небі ўжо гром раскаціўся — грывеў,
Ў хвалі кідала лодку і нас..

Ты-ж весла ухапіўся і сьмела устаў;
Лодку кідала, гнала —ты сьмела стаяў!
Хвалі гнаныя ветрам стагналі, раўлі,
С плескам брызгалі ў лодку і далей плылі;
Ты ня дрогнуў — стаў — веславаў...

І здавалася мне, што ты бог над вадай;
Не баялась я буры, бо ты быў са мной.
Ты прыгнуўся, спакойна руку маю ўзяў
І, заглянуўшы ў вочы, мне з моцай сказаў:
— «Будзь спакойна: я — тут, я—с табой»...

Хоць нас вецер шалёны на хвалях насіў
І хоць човен ён гнаў, і кідаў, і круціў, —
Ані разу ад страху ня дрыгнула я,
Бо ў руках у тваіх рука была мая,
Бо ты, мілы, са мною там быў!..

Чаму?...

Скажы, мілы, чаму —

Толькі гляну я ў вочы твае—
Мне здаецца, што ноч прад сабою я маю?
Так глыбокі яны, як яна,

І так ясны, як зоркі яе.
Ажно часам я вочы свае прыжмураю...

Скажы, мілы, чаму

У глыбокае іх глыбіне,
Як на кніжцэ патчас — так чытаць я гатова?
Уся глуп твайго сэрца у іх

Чорна-ясным атсьвеціцца дне,
Адаб'ецца ляпей і ясьней, як у словах...

Чаму с сілы усей

Часам хочэцца мне закрычаць:
Не глядзі — адвідзі ад мяне свае вочы!
Бо ўсё тое, што часам у іх

Мне удала ўглядзець, прачытаць,
То мне разум, душу і ўвесь сьвет замарочэ?...

Не глядзі!... Я — ў сваю,

Ты ў сваю у старонку пайдзём;
Мы — чужыя, чужымі і будзем век цэлы,
Хоць твой ўзгляд, як-бы бондар які,

Усе думкі мае абручом
У адзін круг скаваў, круг чароўны і цэлы..

Будзь здароў-жэ цяпер! —

Я іду — ўжо пара мне ісьці!
Не глядзі — ўжо і так душа поўна табою...
То, што ў сэрца ты мне зараніў,

Як той сьветыч — у цёмным пуцці
Будзе вечна ісьці і сьвяціць прада мною.

Дзяўчына.

Ўжо сьвечка пагасла, ўжо ноч за вакном...
Ў пасьцелі мне душна, ня сьпіцца...
О сон! Ты самкіі мае вочы скарай,
Мо мілы сягоньня прысьніцца!

Гадзіны ідуць, я ў пасьцелі ляжу,
І сон не зьмякае мне вочы,
А месяц праз вокны лье сьвет залаты,
Малюнкамі сьцены залочэ...

Устану с пасьцелі, вакно атчыню, —
Мо вецер, што ў полі гуляе,
Мне скажэ, што робіць мой мілы цяпер, —
Мяне як даўней ці кахае?...

У небе спакойна так зоркі дрыжаць,
А ветрык лісточкам шапочэ;
Запеў салавей звонкай трэлью сваей, —
Заплачэ, то зноў зарагочэ...

І ветрык, і зоркі, і месяца сьвет,
І звонкая трэль салаўіна,
Здаецца, што гэта гукае ўсё мне:
— «Цябе ён кахае, дзяўчына»...

А ночка халодна: ўжо чую, як мне
Дрыжаньне пабегла па целі;
Іду ўжо, лажуся у цёплай маеі
І мягкай і белаі пасьцелі...

Заснула дзяўчына, а месяца сьвет
На вочы і вусны лажыцца.
Праз сон штось сьмяецца дзяўчынка мая;
Відаць, што ўжо мілы ей сьніцца.

Не магу...

О не, я не магу, ў мяне ня хопе сілы
Вырваць з душы маеі і с сэрцайка майго
Маю любоў к табе, твой вобраз дзіўны мілы...
О не, я не магу, — ня вырву я яго!

На мысль адну аб тым ад болі сэрца млее...
На што-ж, нашто было цябе мне палюбіць?
Тваеі быць не магу — на то нема надзеі, —
А без цябе... О не, я не магу так жыць!

За твой пагляд адзін ўсё аддала-б на сьвеце —
І славу, і пачот, і шчасьце у жыцьці...
Пазволь апошні раз на цябе паглядзеці,
Пацалаваць цябе, а потым памярці!..

Як я цябе люблю..

Як я цябе люблю, — хай скажэ гэта морэ,
Што у грудзях маіх бушуе, — хай гаворэ
Аб гэтым сэрца, што пагляд тваіх вачэй
Сон прабудзіў яго, аж дрогнула сільней

І так забілася, як птушачка у клетцы,
Што вырвацца з грудзей хацела ўжо здаецца...
Як я цябе люблю, — хай скажэ салавей,
Што ночкамі пеяў над галавой маеі;

І ночкі гэтыя — бяссонныя ўсе ночы, —
Што да цябе нясьлі рой дум маіх дзявочых,
Як ты далёка быў — далёка ад мяне..
Хай скажуць зорачкі ў блакітнай вышыне,

Што там, вась, як цяпер, дрыжэлі, мігаталі,
А мне здавалася, што нешта ўсё шэпталі,
А ты тады на іх глядзеў, і з вышыны
Пагляд твой да мяне зверталі стуль яны..

Як я цябе люблю, — не скажуць толькі людзі, —
Бо змогуць-жэ яны заглянуць там—у грудзі,
Убачыць сэрца глук — агнёў каханьня морэ,
І зразумець, аб кім, бушуючы, гаворэ..

Ізноў спаткалісь мы...

Ізно спаткалісь мы, ізноў сышлісь дарогі,
Ізноў я прад табой
З сапючым сэрцам, дзе сабралась смуткаў многа,
Са змучэнай душой.

Нехай-жа пры грудзях тваіх я вылью сьлёзы, —
Аткрыю хай душу;
Што сэрца абвіло вянком калючак рожы, —
Усё нехай скажу.

Паслухай — хоць цябе ўсё гэта можа збудзе —
Нявесялы мой сказ —
Дай, выказаць усё, — мне гэта можа шчасьцем будзе
У жыцьці без прыкрас.

Дай выказаць усё, і чуткаю душою
Душу маю сагрэй,
І будзе мне лягчэй пудзінай йсьці крутою,
Жыць будзе мне лягчэй!

Не глядзі ..

Не глядзі на мяне... Маё сэрца так бьецца, дрыжыць;
Твае вочы ў крыві у маеі запаліюць агонь.
Ты глядзіш на мяне—без цябе мне ня хочэцца жыць,
А с табой не магу,—не магу жыць ніколі с табой!

Не глядзі! Твае вочы ясьнеюць, як неба у дзень,
Якбы зоркі у небе—так ясна, так мягка блішчаць;
Мой пагляд у іх тоне, бы ў той у марскоі глыбіне...
Не хачу ўжо глядзець, а вачэй не магу адарваць.

Не глядзі! Ты глядзіш, а тады так хацелася-б мне
Мой распалены твар да грудзей да тваіх прытуліць
І глядзець ў твае вочы ўвесь век і на яве, і ў сне..
Не хачу... А цябе не магу, не магу не любіць!

* * *

Не хачу я нічога казаці табе,
Бо баюся што ў словах маіх
Выліецца каханьне маё для цябе,
Што усё зразумееш ты з іх.

Не хачу я глядзець, каб з маіх ты вачэй
Тайны сэрца майго не згадаў,
Каб паблеск іх таёмных, гарачых лучэй,
Як цябе я люблю — не сказаў.

Я каханьне маё пахаваю ў душы,
Спакой сфінкса на твар налажу,
І хоць сэрца ад болю сканае ў грудзях,
Я нічога табе не скажу.

А калісь, як на вечны спачын адыйду,
І земля як пакрые мяне,
Ніхай вецер з магілы маеі паляціць
І слоў колькі табе пашапне.

Хай вязюля вясной кукаваньнем ў гаю
Аб любві табе кажэ маеі,
Хай гавораць аб ёй кветкі пахам з лугоў
І пяньнем сваім салавей.

Памятны дзень.

З лет даўнейшых маіх помню дзень я адзін:
Весна была, скаўроначак пеў;
Каля ног серабрыстая рэчка плыла,
А над ёй лазыняк ціха шумеў.
Я — дзіцяцый ешчэ — чуць падросткам была, --
Шоў петнаццаты год мне тады;
У той дзень я над рэчкай вяночкі віла,
Прыгледаючысь ў люстры вады.
Поўна сетка мая ўжо была матылькоў,
Вянкі пышнаў лежалі гурбой,
Примерала я іх, сьмяючысь як дзіцё...
Ты зьявіўся тады прада мной.
У той памятны ясны і сонечны дзень,
Як цябе толькі ўбачыла я, —
Ўраз прапалі на век жывасьць гуляў маіх
І дзяцінная ўцеха мая.
Як-бы Бог хараства, ты стаў прада мной
С сьмелым поглядам дзіўных вачэй;
Многа новых, незнаных мне дум пабудзіў,
Сэрцэ білась сільней і сільней.
Посьле, помню, як лета ўсё ў мін нам прайшло;
Часта мы спатыкалісь с табой, —
Я любіла цябе усім сэрцам маім,
Усей сілай душы маладой.
Прышла восень с сумлівым халодным дажджом,
Туманамі зямлю спавіла,
Птушкі ў вырай пачалі усе вылетаць;
Нам расстацца пара надыйшла.
І рассталіся мы, і рассталісь с табой...
Як? — Ня помню — надарма пытаць...
Адно толькі с тых пор болей я не магу
Па дзіцячаму пець і гуляць.

А д н а.

Адна, ізноў адна, як колас той у полі
Не сыцяты ў час жніва нагострэным сярпом,
Зламаны ветрамі гулячымі на волі
Між апусьцелых ніў, спалосканых дажджом.

Адна, ізноў адна... Тужліва сэрца ные.
Наўкола пуста, глуш.. Ноч цёмная стаіць.
А за вакном віхор так жаласьліва вые,
Якбы сканаць ня мог, ня хочучы больш жыць.

І сумна, сумна мне. Дзе-ж той каго любіла?
Дзе-ж тые, што мяне любілі так даўней?!...
Адны забыліся, другіх ўзяла магіла...
І жаль мне прошлых мар, шчасьлівых шкода дней.

Адна, ізноў адна... А вецер думцы ўторыць
І стогнамі мяне ўцешае ён сваймі:
— Я — брат табе, я друг, мне стогнучы гаворыць,
Адзін нас ломіць боль — дык плачмо-ж разам мы!...

Кветкі.

Гляджу на наблекшыя рожы лісткі,
Што зьвяўшы лежаць прада мной,
І сэрца сьціскае боль нейкі цяжкі,
Туманяцца вочы сьлязой...

Ёсьць дзіўная сіла у гэтых лістках:
Чуць толькі я гляну на іх —
Мне прашласьць яны ўспамінаюць на міг,
І тону ў чароўных я снах.

І сумна мне вельмі, што гэтыя сны
Так сора прасьніла ўсе я,
Што болей ня верніцца зноў да мяне
Сьветляная прашласьць мая.

Тагды йшча ў душы маея вера жыла,
Было шмат у сэрцы надзей;
Свабодная сьветлаю думкай маея,
Высока шыбаць я магла.

Сягоньня.. Сягоньня таго ўжо німа,
Сягоньня я с смутнай душой,
Як тая, пакрытая слоём дзерна,
Магіла с сваёю труной..

Хоць траўкай вясною адзенецца зноў,
Хоць кветкі красуюць на ёй, —
Мы-ж знаём, што ў нутры шмат толькі чарвей,
Што трупа скрыў пекны пакроў.

А я у магілу схавала сваю
Вялікі гроб вечны — душу;
У ём пахавала ўсю прашласьць маю —
Ўсё гэта ў сабе я нашу.

Сягоньня хоць сьмех мне на вуснах дрыжыць,
Хоць гляну патчас весялей, —
То ўсё толькі кветкі магілы маея,
Што хочуць нутро ў ёй прыкрыць.

Шэрая гадзіна.

Зьмеркаецца. Люблю я вельмі гэты час...
Ўжо сонца скрылася за лесам, за гарою,
Зямлю апошні луч цалуе ешчэ раз,
Ноч заручаючы цалункам тым з зямлёю.

Спавіўся мглою сумнаю увесь абшар;
Бярозка шэпчацца с чырвонаю калінай,
Па небе сунуцца грамады сонных хмар,
Туманы сьцелюцца над мокраю далінай.

На неба месяц залаты за хмары ўзлез
І з вышыні сваей зямлю ўсю агледае,
Таёмна шэпаціць аб чымсь пажоўкшый лес
І жудасьць нейкую на душу наганяе.

А мары так тады лятуць-лятуць з душы,
А з імі і яна у сьвет незнаны рвецца,
І страшыцца чагось ў наўцёмнае цішы,
То зноў за чымсь тужыш... Ляцела-б гдзесь, здаецца...

То раптам хочэцца — да болю — памярці,
Што хоць ты зараз тут вазьмі ды конч с сабою
Дый з будучыні гдзесь надзея заблішчыць
І запануе ўраз над сьмелаю душою.

І с смуткам неякім ізноў глядзіш у даль,
Штось там ў глыбі душы зварушыцца, здаецца,
Ды зноў замра... Ў грудзях ўставае нейкі жаль,
А сэрца беднае так хутка-хутка б'ецца.

У бюссонную ноч.

Ляжу я бюссонна у цёплай пасьцелі,
Вачэй не змыкае мне сон, —
А думкі снуюцца, як нітка с кудзелі,
А толькі ня сьветлы, як лён.

Мне сумна. Ноч цёмна. Віхор за вакнамі
Нуду навевае, шуміць;
Бязозка малая сваімі лісткамі
У шыбы ўсё сьцішна гручыць...

Мне страшна!.. Мурашкі пабеглі па целі...
На яве ўсё гэта, ці ў сьне?!..
Во, цені нясуцца... лятуць, праляцелі...
Патходзяць... ідуць да мяне!!!..

Іх целы правідны, як мгла над палямі,
І ў сьлед ім дым чорны ляціць;
Зялёныя вочы іх сьвецяць агнямі,
Агонь пад нагамі гарыць...

Во! зьбіліся ў кучу, бяруцца за рукі...
Во! круцяцца, ўюцца, лятуць...
Пакрыўлены твары іх з болю і мукі.
Во! песьню пачалі, пяюць:

— «Хоць цяжка у цёмных магілах нам быці,
«Хоць грудзі гніюць пад зямлёй
«Ізноў туды пойдзем, ня хочэм так жыці,
«Там лепш у магілі сырой»...

Лятуць... Праляцелі і слоў іх ня чутна,
Здалёк толькі голас зьвініць;
Лятуць у магіду, бо жыць так гаротна
Як мы — дык неварта каб жыць!..

Мне сьніўся сон.

Мне сьніўся сон, што ты у нас,
Што ня чужы мне, як даўней,
Пагляд тваіх жывых вачэй
Вярнуў надзею мне йшчэ раз.

Ізноў шчаслівай я была,
І сэрца радасна так біла..
Ў душы маея была весна,
Бо ты са мною быў, мой мілы.

Р а н а.

О, не кажыце вы, што рана загаілася,
Што меней кроў яе ўжо аблівае:
Хоць сьлёзаў не відаць, ды енкi не спынілісь;
Хоць часам нават сьмех на вуснах заіграе, —

Глыбокая яна — згаіцца ёй няскора..
Недатыкайцеся-ж небачнымі рукамі,
Бо хоць і змоўк вулькан, застыла лавы морэ,
Нутро яго кіпіць гарачымі агнямі!..

Над сьвежай магілай.

Памяці таварыша Станіслава Станюлевіча.

С сьвежых лісяцеў чупця упляту я вянок
І злажу на магілу тваю;
Перавяжэ яго дум жалобных маток,
Што апутаў душу ўсю маю.

На магіле вянок вечна сьвеж будзе мой,
Вечна зелен там будзе лежаць;
Ён ўхарошыць твой гроб сваёй вечнай красой,
Ён сны будзе табе навеваць..

Сьпі, мой браце, спакойна! — Дарога жыцця
За крутая была для цябе;
Луч ідзі пагас, паў сярод ты цупця,
А ніхто не памог у жальбе.

А ніхто рукі братняй табе не падаў, —
Ты адзін быў ды цемра ўкруг;
Сьветач ў перадзі згас, і бязсільна упаў
Твой збалелы замучэны дух.

Сьпі, мой брат малады! У грабовай цішы
Ніхай будзе спакойны твой сон;
Не баліць ужо сэрца, — спакою душы
Ўжо ня муціць больш бліжняго стогн.

Сьпі, мой брат малады. — Мой бясмертны вянок
Я злажу на магілу табе;
Перавяжэ яго дум жалобных маток,
Што над ёю кружацца ў жальбе.

На магіле вянок вечна сьвеж будзе мой,
Вечна зелен там будзе лежаць;
Ён ўхарошыць твой гроб неувяднай красой,
Ён сны будзе табе навеваць!

Н о ч.

Ноч. Месяц на небі пурпурна-чырвоны,
Панура так зоры гараць,
А вецер летае, гудзіць, як шалёны,
Штось гоніць, штось круціць, рве с страхі салому,
Будыніны глуха трэшчаць...

Стрэляючы голымі ў верх галінамі,
Лес пошумам страшным шуміць,
Ў вяршынах лясун разгуляўся з ведзьмамі,
То розгу ў іх кіне, то сыгне лістамі,
То рогатам дзікім сьмяшыць.

На рэчцы ля млына, атпёршы засовы,
Сівы вадзянік устае
І з гукам з дна рэчкі пясок ён жвіровы
Нясе, насыпае у колы жарновы
І, мелючы, дзіка пие.

Ноч цёмная поўна загадачных згукаў:
Штось шэпча, то зноў шэлясьціць,
То якбы заенча ад страшных хтось мукаў,
То ў далі хтось дзіўна, працяжна загукаў
І сьціх, толькі вецер гудзіць.

І страшна і нудна, аж дух замірае, —
Ваішся і вочы самкнуць.
Здаецца, хтось байку страшную дзесь бае,
То якбы хто плача, то бытцым сьпевае...
Дрыжыш і ня можэш заснуць.

Матыль.

Я бачыла раз, як матыль залатакрылы,
Парваўшыся з зямлі, ў гару хацеў ўзяцець,
Ды дзень яго ўжо змёрк — і ён, як ліст, бяз сілы
Апаў зноў на траву, падняўшыся ледзь-ледзь...

Так ты ляціш усё мой бедны дух з надзеяй,
Так рвешся ты у высь ў жыцця няўрочны час..
Глянё-глянь твой небасклон змеркаецца бляднее,
Йшчэ дзень твой не настаў?...

Шак ён ужо пагас!

Туга.

Прышла ты да мяне ў паўночны ціхі час,
Прысела на маеі раскіданай пасьцелі,
І сон мой адляцеў кудысь далёка—ўраз,
І мары сьветлыя кудысьці адляцелі,
І былі мы с табой ў паўночы ціхі час...

І ўраз знайшлася я ў галубленьнях тваіх:
Ты абвіла мяне гарачымі рукамі,
Палючых вусн агонь лёг на грудзях маіх,
А ў вочы мне сваймі панурымі вачамі
Ўпілася ты, й мёрла з мук ў вабяцьцях я тваіх...

Раніца.

У вакно маё яснасьць глядзела
Ўсходам ясных, вялікіх вачэй
З русалчаных сьвятлістых плячэй;
Росы мгістыя хваляй ляцелі.

Яе вусны ятось ціха шэпталі:
Туды звала здаецца яна,
Гдзе с праменьнямі ветры гулялі
Ды віднела палёў шырына...

— Хадзі, пойдзем, пакінь нуду злую,
Хадзі, пойдзем далёка са мной;
Завяду цябе ў ясны сьвет мой
І ўсе чары яго пакажу я.

І праменьні ў вакно мне кідала
І красою маніла сваей,
І ў душы мне сьвятлеці пачала
Пад пагляд яе сьветлых вачэй.

Р у т а.

У гаршчэек зямлі я даўно ўжэ калісь
Кветку руты жывой пасадзіла;
Палівала яе, дагледала яе, —
Мая рута на дзіва ўрадзіла.

Расплеталісь кусткі, як вянчкі, лісткі
Аплялі мой гаршчэек наўкола;
Дзеўкі замуж ішлі — з маеі руты вілі
Вянкі дружкі, пасеўшы ўвакола.

Сколькі-ж песень тады тут лілося над ёй!
Галаскі, як званчкі, зьвінелі;
А руцяны вянчкі зелянеўся, як луг,
Патануўшы ў вэлёнавай белі.

І хоць рвалі яе, хоць шчыпалі яе, —
Маеі руты саўсім не ўбывала:
Зелянела яна, красавала яна,
Мой гаршчэек вянком аплетала.

Толькі помню я раз, на Вялікдзень, якраз,
Да Галіны прыехалі сваты;
Дзеўка ўпёрлась ня йсьці, дык змусілі бацкі,
(Малады быў ўжо надта багаты).

З маеі руты сплялі ей зялёны вянчкі;
Многа сьвечэек гарэла ў касьцёлі,
Маладую ўвялі... а твар белы яе
Йшчэ бялей ад вэлёнавай белі.

Чорны вочы сухім заіскрылісь агнём,
Вусны дрогнуўшы штось зашэпталі;

Ці малілася яна, ці кляла мо каго,
Заглядзеўшысь на штосьці у далі.

А руюны вянок у праменьнях агнёў
Брылянцістай расіцай ірдзіўся;
Ці то дожджык скрапіў, ці мо толькі раса,
Ці слязьмі маладой ён абліўся?

Раптам — Veni Creator — азваўся арган,
Расплыліся бурлівыя тоны;
Хістанулася Галіна, зьбялеўшы, як сьмерць,
І легла на каберцу са стогнам.

Разаслалась сьняговаяя вэлёна бель
Ваўкруг цела абмершай здлўчынкі,
З вусн яе паплыла тонкай стужачкай кроў,
На шчаках заблішчэлі слязінкі.

Дарма звалі яе дружкі, клікала маць,
Дарма клікаў жаніх некаханы, —
Разарвалася сэрца ў дзівочых грудзях,
Зацягнуліся вочкі туманам.

Ліш вяночэк адзін зелянеў, як даўней,
Ды расой брылянцістай ірдзіўся,
Ці то дожджык скрапіў, ці халодна раса,
Ці мо сьлёзкамі так ён скрапіўся?..

Вось с тагошняго дня маея руты вянок
З дня на дзень вяў і сох што раз болей;
Ці вады не ўзлюбіў, ці то гэтак ён шчач,
Над Галінчынай жалючысь долей?

І цяпер у мяне ён стаіць на вакне,
Пачарнелі зялёны галінкі,
Ліш пад час сярод дня заблішчыць штось на іх—
Ці раса то, ці можа слязінкі?

* * *

Гдзе Вілья у Нёман ліе свае хвалі,
Я ў сумнай задуме стаю;
Купаецца месяц ў вод чыстым крыштале,
Яны-ж с ціхім шумам плывуць усё далей,
Душу к сабе цягнуць маю.

Здаецца, штось шапча у цёмнай глыбіне,
Здаецца, штось маніць, заве;
— Хадзі, — ў нашай глыбі ціхой сапачынеш,
Журба ўжо ліхая на векі загіне, —
Тут толькі ўцячэш ад яе.

Хадзі, — мы у нашы сярэбраны хвалі
Спаўём, як дзіцятка, цябе,
І рыбак адгонім, каб сну не зганялі,
І скажэм, каб вербы шумелі, пеялі —
Сны-байкі шэпталі табе!...

Русалкі.

Месяц, Ноч. У нізкіх долях туманы зямлю пакрылі,
А над возерам так ціха-ціха дрэўцы шэлесьцяць,
Ўсё заснула, спачывае ў халадочку летняй ночы.
Зоркі ў небе так спакойна і таёмна так дрыжаць.

Не ўздрыгне, не скалыхнецца возера гладзь
люстранал;

Месяц, зоркі залатыя прыгледуюцца у ёй...
Із падводнаго палацу пагуляць на сонных хвалях,
Ў блеску месяца купацца выляцеў русалак рой.

Мглою сярэбранай адзеты; косы—бытцам залатые;
Вочы сініе, як неба, якбы зорачкі блішчаць.
Ўсе вясёлы, на лісточках водных лілій паседалі
І на месяц пазіраюць і штось ціха шэпацяць.

Адна толькі невясёла,—твар рукою закрывае;
Стогн жалбы із набалелых вырываецца грудзей:
— Дзе-ж, о дзе ты, дарагі мой?! Ці-ж ня лепей
тут са мною,

На дне возера жыць вечна, як на сьвеці між людзей?

Ці ня лепей тут чуць зоры; на шырокім вод абшары
Вечна толькі весяліцца і бяз гора вечна жыць, —
Як на сьвеці праз век цэлы бытцам рыба аб лёд
біцца,

Праз век цэлы працаваці, ў недастатку вечна быць?—

О, прыйдзі, прыйдзі! С табою ў дзень на водных
траў пасьпелі

Аж да вечара дзень кожны будзем мы спакойна
спаць, —

А, чуць месяц зноў засьвеціць, па люстранай вод
раўніне
Будзем лёгка пранасіцца і купацца і гуляць!...

Да русалак даляцела жальба сплаканай русалкі,
І, сарваўшыся ўсе роем да яе яны бягуць,
А с-пад ног іх, у Ырылянты прамяністы пазменяны,
С шумам брызгі вадзяныя паднімаюцца лятуць.

І, пабраўшыся за рукі, ўсе русалкі лёгкім колам
Каля сплаканай русалкі сталі весела гуляць, —
Да сябе яе прасілі і сьмеяліся, круцілісь,
Ўрэшці ціхім стройным хорам пачалі яны пець:

— «О, не плач! Не плач, сястрыца, што твой мілы
не прыходзіць.

«Прыкажы, і, што ты хочэш, мы усё табе дадзім!
«Толькі ты аб ім ня думай! Во, глядзі: схаваўся
месяц.

«Хадзі! Разам у палац мы наш падводны паляцім».

І яе за рукі ўзялі, — лёгка-лёгка, у тахт песьні,
Закруцілісь і прапалі у халоднай глыбіне.
Сьдзіхла ўсё... І толькі ў далі сьпеў русалчын
раздаваўся.

І па сонных вод раўніне данасіўся да мяне...

Курган.

Там, дзе быстраю хвалею рэчка плыве,
У даліне між цёмнаго лесу,
Прытаіўся высокі зялёны курган
Пад плакучых бярозак завесай,
Рож зьдзічэлых кустамі зарос ён увесь, —
Хто садзіў іх — ніхто тут не знае, —
Між рож камень стаіць; пазалоту з яго
Сьцёрла часу рука векавая.
А на камені напіс: «Пад тым курганом
Лежаць двое — хлапец і дзяўчына:
Пад бярозкай зялёнай схаваны Янук,
Пад кустом рожы дзікай — Галіна».
Хто іх тут пахаваў і былі кім яны, —
Напіс гэты не кажэ нічога.
Аб усім давалася даведацца мне
Ад вандроўнаго дзеда старога.
— «Шмат гадоў працякло, як было гэта ўсё», —
Пачаў дзед, — «на гары над далінай
Двор вялікі стаяў. У двары тым жыў пан
Нейкі з дочкай прыгожай, Галінай.
Тут, бывала, што-ноч цэлы двор у агнях;
Шмат паноў адусюль наезджае,
Цэлу ноч п'юць, п'яюць і гуляюць яны;
Без устанку музыка іграе,
А чужы сьвіт раз'езджаюцца ўсе, хто куды;
Спаць кладзецца і пан і дружина.
Як замрэ цэлы двор... Адны толькі ня сьніць
У дварэ маладая Галіна.
Яна хутка ўстае, бо пад дубом ужо
Янка ціха на дудцы іграе, —
Тут, бывала, што-дзень стада белых авец
Ён на пашу у лес прыганяе.

І прыгожы-ж быў Янка: хлапец, хоць глядзі!
Твар, як кроў з малаком памешана;
А яго валасы чорны й цёмны, як ноч,
У стручочкі былі пазьвіваны.

Тым, бывала, пад дубам пасядуць яны,
Ціха-ціха на дудцы ён грае, —
Стада белых авечак паляжэ ўкруг,
А Галіна вінчочкі сплетае.

Але трэба-ж бяды. — Адзін пан малады
Прысылае сватоў да Галіны.
Бацька рад, на вясельле склікае гасьцей,
Хоць ня хочэ йсьці замуж дзяўчына.

У дварэ зноў банкет: пьюць, гуляюць, пяюць,
Рой дзеўчат маладую ўбірае;
Яна-ж, вочы самкнуўшы, на крэсьлі сядзіць,
Толькі белыя рукі ламае...

Посьле ўстала, памалу ідзе да дзвярэй...
— Пачэкайце, вярнуся! — сказала.

На дварэ чэкаў Янка, — на рукі яго,
Абамлеўшы, Галіна упала.

Час ляцэў — маладая назад не ішла...

Пралеталі мінуты, гадзіны...

Над рэкой нейкі крык... скалыкнудась вада...

Ў ёй прапалі Янук і Галіна...

Тут, пад тым курганом, бацька іх пахаваў»...

Скончыў дзед і закрыў твар рукою;
Па сівой барадзе ў перагонку з сабой
Плылі ціха сляза за слязою.

— «А скажы мне, стары, аткуль ведаеш ты
Ўсю гісторыю Янкі й Галіны?»...

Тут стары памаўчаў і, ябцёршы слязу,
Мне сказаў: — «Янук быў маім сынам»...

На магілках.

На магілках так ціха, спакойна. Чуць шэлчуць с
сабою бярозы,
Паспускаўшы галінкі свае аж да самай халоднай
зямлі;

Між лісточкаў гараць каплі рос, як гарачыя сьлёзы,
Бытцам з жалю па тых, што у гэтых магілах зляглі.

Ціш немая тут... Вецер лісточкаў бяроз не чапае;
Адзін раз адважней ён між іх закруціў, зашумеў,
Посьле, якбы прыпомніў, што ўмершых спакой
нарушае,

Сьціх і негдзе, сарваўшыся, ў даль паляцеў...

Гдзесь над берэгам рэчкі, што тут ля магіл пра-
цекае,

Сьвіснуў раз і другі заблудзіўшысь якісь салавей.
Не, у царстве памершых пеяць ён ня можа, ня ўмее:
Ён— каханьня песьняр, ён песьняр маледзёжы усеі!

І замоўк... І нішто ужо больш цішыні не трывожыць.
Між пахілых крыжоў нейкі сумны, пануры спакой.
Ні жывое душы. Толькі часам матыль крыльля
зложыць,

Задзержаўшысь на міг над магільнае кветкі расой.

Жадзен голас жывы не даходзіць с наветранаі
хвалайі

Ў царства тых, што з зямлі ужо нашай зышлі.

І так добра між тымі, што сьвет і жыцьцё пакідалі
І на вечны спачынак у матцы-зямельцы ляглі!..

Ваал!—Я ўсё ужо спаліла на аўтары...
Глядзі: високаю узносіцца гарой
Мой попял — і німа ўжо больш ў мяне ахвяры,—
Дык не гудзі ты там пракляццём нада мной,
Бо ўсё, што мела я, спаліла на аўтары...

Ахвярнік мой агонь меў вельмі загарачы:
Чуць што я клала там—згарэла ў міг да тла,
А я... я ўсё несла — я не магла іначэй —
Усю душу маю я па куску несла.
А ён усё спаліў... бо вельмі быў гарачы...

Глядзі: у попелі агоньчык чуць-чуць тлее...
Во — згас! Не! зноў бліснуў залочаным рубцом:
(То дапаляецца астатняя надзея),
Што ўзоймецца ізноў гарачым ён агнём
І новая на ім ахвяра ўспламяне...

Ваал! Надзея йшчэ тліць на маім аўтары,
Пад попялу ужо застыўшая гурбой,
І хоць сягоння я не маю ўжо ахвяры,
Ты не гудзі сваім пракляццём нада мной,
Бо йшчэ надзея тліць іскрою на аўтары.

Кветка Папараці.

Фантастычны абразок у адной дзеі.

АСОБЫ: Хам — Русалкі.

Рэч дзеіцца на Яна Купалу. Лес. Месяц сьвеціць.
Хам у мужыцкай вопратцы выходзе на акраіну лесу. Па-
гляд яго мутны; панароты цікаўняся, перэпалоханьне.

Хам.

Гадзіны ўюцца кругом,
Вьюць ў імшарах ваўкі...
Во!

(Атступаючы).

Чорт ляціць за чартом,
Бьючы хвастамі ў бакі...
Ведзьмы з балота паўзучь —
Ўсе у балотнай ціне —
Штосьці жудліва пяюць.

(Сьцеражэцца быццам ад удару).

Гразьню кідаюць ў мяне.
Енчэ пад ногамі мох,
Штосьці так вые ў кустах,

Валежнік лішне да ног,
Па сьпіне бегает страх.

(Атходзе).

Пайду...

(Астанаўліваецца).

Во, ведзьмы — за мной!
Вочы гараць іх агнём...
Во, як лятуць грамадой!

(Слухае).

Во, во, аж стогне гдзесь лом.

(Бяссільна).

Не, я ўжо больш не магу!
За што-ж мук столькі здарма?!
Выбіўся с сілы ў бягу —
Кветкі-ж німа і німа.

(Агледаецца).

Лягу лепш; ўрыюся ў мох,
Вочы схаваю ў руках,
Мо не ўглядаць, гдзе я лёг,
Мо крыху ўвойміцца страх.

(Кладзецца і пачынае дрэмець).

Лес раптам асьвечываецца сьветла зеленаватым сьветам. З горкі ў ніз да Хама спускаюцца русалкі. Вала-сы іх распущаныя; белыя свабодныя вопраткі спадаюць да зямлі; на шырокіх рукавах даўгія разрэзы, на галовах — зельні. На перадзе ідзе адна і трымае ў руцэ Кветку Шапараці.

1-я Русалка (становячыся над Хэмам).

У верас прыкрыты,
На сілах разьбіты,
На моху як сонны ляжыць,

А над галавою
Цвѣт-шчасьце зарою
Святлістай, ірдістай гарыць.

2-я Русалка.

Ачнісь! Гэта кветка
Адзін раз у летку
Хвіль колькі, адно бач, цвіце.
Цяпер твая доля
Праміне; ніколі
Ня зловіш, ня згоніш нідзе.

3-я Русалка.

Сон мёдам заклеіў,
Сон макам засеяў,
Сон вочы марочэ яго;
Сон сілы папутаў,
Сон думкі паблутаў,
А ён? — ён ня чуе таго.

4-я Русалка

Ты сьпіш, але скоро
Прачнешся..

2-я Русалка.

Ня ў пору.

4-я Русалка.

Другая сьвітае пара.
Тагды нес румотам,
Ні ведзьмы балотам
Цябе не пражэне мара.

5-я Русалка.

Ты сьпіш, як дзяціна,
А прыйдзе часіна —
Устанеш — твой прыйдзе чарод;
Блеск зор залиценькі,
Луч сонца ясьненькі
З блакітных дастанеш высот.

Усе Русалкі (бяручыся разам за рукі).

Раскажмо сястрыцы
Пра ўсе небыліцы,
Каторыя збудуцца з ім;
Хай чуе, хай знае,
Што яго чакае,
Што збудзецца скора — аб тым
Раскажмо сястрыцы!

4-я Русалка (выпускае рукі, пасля працягвае іх над Хамам, быццём у гшыпатычным сьне).

Шырока граніцы
Раскінулісь ўладства твайго, —
Далёка, шырока,
Ня скінуці юкам,
Вумом не абняці таго!...
Во, рэчыны хвалі,
Сінёвыя далі,
Палёў каласістых абшар;
Барок во зялёны
Дрыжачэй каронай
Купаюцца ў небе без хмар.
Жыцьцё бье крыніцай,
Ажыўчай вадзіцай,
А чыстай, вось, быццём сьнеза!

1-я Русалка (бярэ 4-ю за руку)

Гдзе бачыш ты гэта?

4-я Русалка.

Там вечнае лета,
Там вечная шчасьця краса!

2-я Русалка.

Чый край той шчаслівы?

4-я Русалка.

Зноў бачу, о дзівы!
Штось рушыцца, сыплецца ў пух.

Русалкі (да сябе).

Аб чым гэта мова?

4-я Русалка.

Разбіты аковы

(Радасна).

Свабодна ўзлетае...

Русалкі.

Хто?

4-я Русалка.

Дух! .

Русалкі.

Ды чый?

4-я Русалка.

Чэлавека!

Русалкі.

Якога?

4-я Русалка.

Ад века
Што лямку вяволі цягнуў.

Русалкі.

Гдзе, гдзе? — мы не бачым.

4-я Русалка (выпрастовуючыся, з моцай).

Досьць енку, досць плачу:
Ўладар к сабе ўладства вярнуў!

Русалкі.

Ды гдзе ён?

4-я Русалка.

Зарою
Над роднай зямлёю
Усходзе... во — сонцэм гарыць.

Высока пад неба
Азвецца, і глеба,
Бы ліст на вышыне, дрыжыць.
С чэла дзьве зарыцы —
Дзьве родны сястрыцы
Праменьні сплетаюць свае.
Да хмар даланёю
Дастаў ён адною,
Другой да зямлі дастае.

Русалкі.

Ўладар наш! О, мілы!

Хам (начынаючы варушыцца, бармочэ праз нос).

Мяне — да магiлы?
Да раю?.. Чэкайце!..

4-я Русалка (нагінаючыся над ім і ўпёршы ў яго вочы).

Чаго?

Хам (громка).

Я жыць, жыць хачу я!..

Русалкі.

Сон думкі бунтуе,
Сон марамі страшэ яго.

4-я Русалка (як выжэй).

Кажы, чаго трэба?

Хам (бармочэ).

Крывавае неба!..
Га! Ведзьмы дзьве душаць мяне...
Во — кажэ — цалуе.

4-я Русалка.

Кажы больш!

Хам.

Хачу я
Сваб...
(Абрывае і бармочэ).

Русалкі.

Зморы дзьве бачэ у сьне!..

Хам (бармочэ).

Во, ведзьмаў шчэняты,
Во, во, чэрценыты
Масьцяцца, каб як укусіць.
Вон!..

Русалкі (паміж сабой).

Што, што ён кажэ?

Хам.

Вон, племя уражэ!
Вон! Сонцэ маё ўжо гарыць...

4-я Русалка (бярэ кветку з рук І-й і станавіцца над мармочучым Хамам).

Ўстаў дух твой, ды цела
Тваё абамлела, —
Яму йшча не час уставаць;
Ды йдуць часы тые, —
Яно ўміг ажые
І пойдзе ствараць, будаваць.

Рэха.

Як цемра загіне,
Як ночка праміне, —
Тагды пара прыйдзе ўставаць!

Русалкі (усе колам).

Глянь, — месяц бялее,
Глянь, — цемра радзее, —
Ўраз пойдзем ствараць, будаваць.

(Русалка кідае кветку яму на грудзі. Месяц гасьне.
Хвіліна — цёмна саўсім. Русалкі сьпеваюць).

Глянь, — месяц бялее,
Глянь, — цемра радзее, —
Ўраз пойдзем ствараць, будаваць!...

(Русалкі разьбегаюцца; голас ціхне; ў далі — за лесам — разгараецца зара раніцы).

З а с л о н а.

Сягоняшніе і даўнейшыя.

Драма у 3-х дзеях.

А С О Б Ъ :

Гаспадар — шляхціц, стары ўдавец.
 Раман — малады сын яго, скончыўшы школу.
 Саўковіч } старыя шляхты,
 Панкратоўскі } госьці Гаспадара.
 Гануля — селянская дзяўчына.

Дзея 1-я.

Рэч адбываецца у двары Гаспадара. Сталовы пакой;
 над сталом гарыць вісячая лямпа, на сталі — выпіўка
 і закуска. Гаспадар і госьці выпіваюць і закусываюць.
 Раман стаіць ля вакна. Вечэр. Час летні.

Гаспадар (наліваючы і падымваючы чарку).

У вашы рукі, паноўе!

Госьці.

Дай Божа вам на здароўе!

Панкратоўскі.

Мёд ваш, відаць, ох, старэнькі?
Гляк, бач, ад моху сівенькі...

Саўковіч.

А які коляр! Ірдзіцца,
Як тая ў маі расіца.
А як нутро сагрэвае!

Гаспадар.

О! лет за сотню ён мае...
Ды піце ж толькі, паноўе!
(Падымаючы чарку).
За гасьцеў мілых здароўе!

Госьці.

Дай Божа!..
(Пьюць і закусываюць).

Панкратоўскі (падмігваючы на Рамана).

Пане Рамане,
Шак мёду хіба ўсім стане —
Гляк, бач, вялікі. Хадзеце!
(Наліваючы мёду).

Ну, да мяне вось прапеце.

Рама н (ад вакна).

Дзякуй! Нядобра мне нешта, —
Выпью — горш будзе да рэшты:
Штось галава разбалелась...

Саўковіч.

Думка якаясь засела.

(Да Рамана).

Хоць мы ўжо, брат, і старыя,—
Прайшлі ўжо часы нам тые...
Ды знаем гэта, ох, братка —
Псуюць вам дзеўкі парадкі
І у галоўцы, і ў сэрцы,
Пакуль не стаў на каберцы.

(Сьмяецца. Да старых).

Скуль яны толькі умеюць?!
Проста дурманам навеюць...

(Дражнячы).

Ось, як начне вышчэрацца,
Бокам глядзець, усьмехацца
Ды лезьці мухай у вочы,—
Ад мёду горш замарочэ.

(Да Рамана).

Ты, братка, іх сьцеражыся,
Маладым, бач, не жаніся,
Бо ўжо, як з бабай зьвязаўся,
З жыцьцём на векі расстаўся.

Рама н (насьмешліва).

Дзякуй за раду!

Гаспа дар.

Жаніца?!

Э, трэ' йшчэ жыць павучыца,
А то ўсё толькі па кніжцэ...
Так стравы збракне у місцэ;
За бацькам век не пражыці:
Мне ўжо пара атпачыці.

(Налівае).

Ну, паны, йшчэ во па чарцэ!...

Панкратоўскі (з усьмешкай да Рамана).

За поступ ваш ў гаспадарцэ!
Ды толькі, пане Рамане,
Вас кніжка болей, бач, мане,
Як валы, коні й кароўкі.
Ну, за здароўе галоўкі!

(Пье).

Рама н (горка).

Дзякуй! Ды толькі, мой пане,
Мяне ўжо й кніжка не мане.

Саўковіч.

Пажджы, як дзеўка якая
з галоўцы думкі зблытае,

Залатым путам акруце,—
Пойдзеш, як конь у хамуце.
Выйдуць «ідэі» з галоўкі,
Будуць валы і кароўкі,
Будзе і грошыкаў многа;
Усім гэта сама дарога.

Гаспадар.

Дай Вожэ! Гэтак і траба.
Зямлі досьць будзе і хлеба...
Ну, піце, ешце, паноўе!

Панкратоўскі.

За усіх дзевак здароўе!
(Пьюць. Раман нагледае ў вакно, ўрашце выходзіць
у дзьверы).

Панкратоўскі (да гаспадара).

Дык вашы, мілы суседзе,
Так не далёка заедзе;
Яму ня быць гаспадарам,
Толькі — якімсьці пісарам.
Якіесь новы ідэі
Яму там горад навеяў:
Ён з мужыком за пан-браты,
Ходзе ў мужыцкіе хаты —
Наўкол гаворуць так людзі.

Саўковіч.

Ён гаспадарам ня будзе,
То гэта болей як пэўне;

Маёнтак страціць дарэмне.
Кажуць, што ён з мужыкамі
Вось так, як быццым і з намі:
Руку ім, бач, надавае —
Гэта-ж прыкмета благая.

Гаспадар.

Я гэта й сам, браткі, бачу,
Ды якжэ-ж зробіш іначэй?
Са мною дзіўне ён скрыты.

Саўковіч.

Ды ці-ж у цеме ён біты?!
Маёнтак ваш ешчэ, пане.
Як гаспадарыць ён стане,
Тады лад новы пакажэ.

Панкратоўскі.

Ось, я вам браце параджу:
Вы яго лепш не трымайце,
А ў сэмінарыю аддайце —
Гэта хлеб лёгкі і паўны.

Саўковіч.

Там — ксёндз-прафэсар мой краўны, —
Вось і пратэкцыя будзе.

Гаспадар.

Дайце-ж падумаць мне, людзі.
Мо гэта й добра?

Панкратоўскі.

Вядома!

Малодшы хай будзе дома,
Ды яму кніжнай навукі
Не шмат даваць трэ' ў рукі;
Нашто памешчыку трэба
Зоры лічыць сярод неба, —
Ён не на зорах хлеб сее;
Лепш гаспадарыць хай ўмее.

Саўковіч.

Гэта — найлепшая штука.
Нашто ім гэта навучае?
Толькі ў галовах марочэ.

Гаспадар.

А як Раман не захочэ?

Саўковіч (скура).

Ну, а вы-ж, браце, — не бацька?
Толькі вазьміцеся хвацка...

Панкратоўскі.

Бачыце справы такія:
Ён нам парадкі старыя
Псуе. Сышоўся с хамамі,
Якбы з якімі сябрамі,
На полі з імі гукае...
Ці-ж пану так выпадае?

Так скоро жаднай пашаны
Хам мець ня будзе для пана
Ксёндз — гэта іншая штука:
Век будзе с хамам ён гукаць,
А той ў ём бачэ паў-бога.
Раману гэта дарога
Ў жыцьцю найлепш надаецца.
Дык ці-ж тут слухаць дзіцяці?
Яго німа й што пытаці
Ці хочэ ён, ці ня хочэ.
Тут бацькі роднаго вочы
Ўбачылі шчасьце для сына —
Вось і ўся гвалту прычына.

Саўковіч.

Пэўне!.. Сын біскупам будзе,
Вось і ты выйдзеш у людзі,
Ці-ж не?.. Ён мусіць паддацца, —
Мудра трэ' толькі узяцца
Хітрыць.

Гаспадар (горача).

Сьвет цэлы парушу,
А бацькі слухаць прымушу:
Ксяндзом ён будзе!

Заслона.

Дзея II-я.

Стары сад панскі. Пад дзёрэвам лаўка. На небі сьведціць
месяц. З-за кустоў показываецца Гануля.

Гануля (азіраючыся).

Нема йшчэ! Што-ж гэта такое?
Мо здарылася штосьці благое?
Сягоньня мяне стара маці
Трымала так доўга ў хаці;
Ўжо думала тут ён — чакае,
Аж не — наша лаўка пустая...

(Пауза).

Ды прыдзе Раман мой міленькі,
Саколічак мой даражэнькі;
Ён знае, што ждзжэ тут Гануля,
Ўцёкшы тайком ад матулі.
Мо ён ў кустох дзе схваўся?...

(Прыслуховаецца).

Во шорах якісьці раздаўся.

(Патходзе да кустоў і варочаецца назад).

Не — пуста — нема там нікога!

(Сядзе на лаўку. Задумываецца).

Вось звёў Бог ў вадно дзьева дарогі,—
Ніколі і ў сьне не прысніла,
Ды вось паніча палюбіла,

Раманку майго дарагога...
Вось дзіўная долі дарага!

(Паўза).

Ды дзіва-ж было пакахаці!
Такога з лучынкай шукаці:
Як гліне — што мёдам намажэ,
Бы сонцэм сагрэе — як скажэ;
Вось слухаць і слухаць здаецца —
Так гутарка складна ліецца.

(Паўза).

Якраз год таму мы спаткалісь:
Я помню — ў дварэ жыта жала, —
Гукаў ён са мной і сьмейўся...
Такім мне у сэрцы й астаўся,
Заўсёды такім яго бачу, —
Ды якжэ-ж быць можэ іначэй,
Калі ў сьне, на яве, дзень з ночай
Стаяць мне ў вачах яго вочы.

(Са стараны двара выходзіць паніч, Гануля зрываецца).

О ідзе ўжо, ідзе мой Раманка!
Не дарма чэкала тут Ганка.

(Падбегae да яго).

Даўно ўжо, мой мілы, чэкаю...

Раман (вочы яго сьвецюць каханьнем; прыцігівае да сябе Ганулю).

Выбач мне, мая дарагая...
Ды к бацьку прыехалі госьці,
Сядзелі там доўга чагосьці,
Ці можэ мне ўжо не царпелась —
К табе ісьці, Ганя, хацелась.

(Цалуе яе).

Мая ты сьветляная зорка!...

(Паўза; уздыхаючы).

Ох, мучыць мяне іх гаворка!

Гануля.

Мой мілы!...

(Сядаюць на лаўцы. Гануля аперае галаву на грудзях Рамана. Месяц сьвеціць праз галіны).

Раман.

Ганулька! Кахаеш?...

Гануля.

А ты йшчэ аб гэтым пытаеш,
Мой мілы саколік! Мой Божа,
Ці больш хто кахаці ўжо можа?!
Ці со сну ўстаю, ці кладуся,—
Табе так, як Богу, малюся;
Ці тку, ці праду лёну жменькі,—
Стаіш ты ў вачах, як жывенькі,—
Забудуся што і рабіла.
На сэрцы так лёгка так міла,—
Аж дзівіцца часам матуля:
— «Што гэта с табою, Гануля?
«Што тут за такая прычына?
«Дурэеш чагосьці, дзяўчына».
А я памаўчу, засьмяюся,
Ды зноў за работу бяруся.
А ты йшчэ пытаць, ці кахаю?..

Рама́н (з дзіўным смуткам і каханьнем у голасі).

Гануля мая дарагая,
Мой сьветлы праменейчык сонца
Ў жыцьця майго цёмным ваконцы!

(Паўза. Горка).

Пракляты той дзень і гадзіна,
Як пана радзіўся я сынам,
Як зводнай навукі туманы
Зацьмілі мой сьвет счараваны,
Даўнейшую веру забралі,
А новай — ні ў вошта не далі..
Бывала, шэпталі мне зоркі
Знаёмыя сэрцу гаворкі,
І сьніўся ў гары мне дом Бога
С праменнай малочнай дарогай,
Палёў шыр, луговы каберцы —
Наўкол ўсё так блізкае сэрцу..
Сягоньня усё ўжо іначэй —
У іншых калёрах ўсё бачу.

Гануля.

Чаму гэта, мілы?

Рама́н.

Бо былі,
Бач, людзі, што думаць вучылі;
Мне веру старую забралі,
А ў замен нічога не далі.

Гануля.

Ты, мілы Раманка, сын пана,
Разумны ты, эдукаваны, —

Ня ўсё я пайму, што учую,
Ды бачыш я гэтак мяркую:
У Бога ліш верыць нам трэба,
Што мае свой дом сярод неба,
Што мясячык даў залаценькі,
Каб нам ён сьвяціў найміленькі;
Даў сонца праменьне, каб грэлі,
Даў птушкі, каб песьні нам пелі;
І зоры што ноч запаліе
Рука яго ў небе сьвятая,
Каб гдзе не блудзіў падарожны...
Глянй кожную траўку, куст кожны —
Ўсё гэта даў добры Бог з неба,
За тое кахаць яго трэба.

Рама н (цаліе галаву Ганулі).

Мая ты, галубка малая,
Гануся мая дарагая,
Чаму-ж я не маю тэй веры?
Чаму-ж мой сьвет гэтакі шары?
Як гляну я розуму вокам —
Там неба не бачу высока,
Абшар там, як сажка, так чорны
Раскінуў хтось дзіка-праворны,
А зоры у гэтым абшэры
Пылаюць адвечным пажарам;
Іх хтось запаліў там ад веку,
На што? — знаць не даў чалавеку.
І дарма на загадкі сьвету*
Даём мы разгадкі ўсё гэты,
Бо мром, не згадаўшы нічога...
Там блудная вельмі дарога.

Гануля.

Ды якжэ гаворыш ты, мілы?—
Ўсё гэта нам боская сіла
Дала, што на сьвеці мы маем.

Раман.

Не, Ганка мая дарагая!
Ўсё гэта ўжо быўшы ад векаў
Зрадзіла с сябе чэлавека.

Гануля (абыхваючы яго).

Ты дзіўне гаворыш, Раманка, —
Ня пойме цябе твая Ганка...

Раман.

Хай, Ганю, душа маладая
Твая лепш аб гэтым не знае;
Ўсё гэта не дасьць нам нічога,
Ліш будзіць у думках трывегу...
Я часам хачу так забыцца
Ўсяго, чаго мусіў вучыцца,
І жыць, як той люд наш вясковы,
Спакойны, вясёлы, здаровы, —
Ніводная думка благая
Яму сну з вачэй не зганяе;
Хоць горэ часамі акруціць,
Хоць голад, хоць холад дакучаць, —
Яго дух, як тая крыніца,
Бурлівай вадой не бурліцца.
Яго боль — то верхніе фалі
На рэчкі спакойным крышталі;

Як хвалі — і ён так праміне,
Ня змуціўшы вод на глыбіне, —
Ды йзноў с ціхай моцай струіцца...
А іншы ёсьць дух, як крыніца:
З нутра яго бурныя патакі
Лятуць, прымяць фалій высокая,
Пакуль у нутры сіл хапае;
Німа іх — і ўсё замірае,
І гіне жыццё чалавека...
Так ёсьць і так было ад веку.

(Паўза. Спакайней).

Мяне да вясковага люду
Дух цягне іх — вольны ад жуды;
Яны не цікуюць нічога —
Ім простая ўсюды дарога:
«Усё даў нам добры Бог з неба,
«Затое кахаць яго трэба».
Ім сьвет аб сабе сам гавора.

Гануля.

Ты кажэш: німа у іх гора,
Раманка міленькі. Дарэмне:
Яны больш паноў церпяць — пэўне.
Ці ёсьць горшы боль, калі ў хаці
Німа куска хлеба дзіцяці;
Калі ў вачах чахне дзіцятка,
Ціж мала цярыць тады матка?
Раманка! ты толькі не бачыў:
Сьлязьмі яны горкімі плачуць.
Паны?.. ім усяго хапае,
З іх голаду жадзен не знае.

Раман.

Бач, Ганю: ёсьць голад дваякі:
Адзін — яго знае усякі,
Хто хлеба у хаце не мае;
Другі — яго той толькі знае,
Хто духам з зямлі адарваўся —
Да неба-ж высот не дастаўся.
Ды знай, хто раз неба убачыў —
Ё зямлі не павярне іначэй,
Як з голадам страшным у душы,
Што мозг, душу, сэрца ўсё ссуша.

Гануля.

Ты сумны чагось, даражэнькі!
Чаго, мой саколік міленькі?
Чаго? — Раскажы ўсё Ганулі.
Ці госьці так думкі пансуді?..
Лепш кінем мы гутарку гэту;
Што нам да людзей, што да сьвета?
Ў цябе, мой міленькі: ёсьць Ганка,
Ў мяне-ж — мой саколік, Раманка, —
Ці-ж гэтаго нам не хапае?

Раман (горача тулячы яе да сябе).

Ты зорка мая залатая!

(Цалуе яе).

Заслона.

Дзея III-я.

Дом вясковай плебаніі. У кабінеце на софі ляжыць Раман—ксе́ндз -- с кніжкай у руках. На твары яго чырвоныя плямы сухот. Кашаль раз-у-раз прарывае цішыню; вочы блішчаць гарачкай. Разлегаецца званок—уходзіць доктар.

Доктар (жартабліва).

Як маемся!

(Падае руку).

Ўжо вы адзеты?

Не надта, каб добра нам гэта;
Каб сьмела ўжо можна устаці,
Даўжэй трэ было-б палежаці.

Раман (неахвотна).

Скажыце, мне пане, на што вы
Мне сілай кладзеце аковы
Жыцьця?—Шак яно дагарае.

(З раздражненьнем).

І сам ты надзеі не маеш,
Каб я быў здаровы.

Доктар (с сілай).

Маўчыце!

Ось леей мне пульс пакажыце.

(Бяраць руку Рамана і глядаць на гадзіннік; твар доктара пахмурнее).

Рама н (з усмешкай).

Ну што — не цікавыя весці?

Доктар (нехвці).

Не-е-е!

(Жыва).

Болей трэ толькі вам есці.
І сьвежаго воздуху многа.

Рама н (горка).

Ха-ха-ха! Ёй болей ня трэба нічога?
І гэта здароўе даць можа!

(Шчэплівае рукі).

Эх, Божэ, ты, мілы мой Божэ!.

(Да доктара).

А што-ж мне дасьць ваша навука?
На хвораі душы маеі мука...
Боль сэрца... Тут хіба ўжо, пане,
І вашай навукі не стане!..
Гдзе-ж лекі, ўняць каб мучаніну
Душы ўсей, хваробы прычыну,
Што зводзіць жыцьцё да астатка!..

(Горача).

Ты лечыш с канца не с пачатка...

(Бяссьільна апускаецца на софу).

Доктар (спакойна, ня слухаючы).

На станцію высланы коні:
Сестра міласэрдыя сягонья

Прыедзе. Вам трэба дагляду, —
Яна тут вам скоро дасьць раду.
(Раман махае рукой і адварачываецца).

Доктар.

Ну, мне ўжо пара! — там чэкаюць:
Сягоньня работы шмат маю.
Вы лішне ня мучцеся мовай, —
Больш ешце. — Ну, будзьце здаровы!
(Падае руку і выходзе. Раман устае і звольна пачынае
хадаць па пакоі).

Раман (адзін).

Разьбіўшы жыцьцё — й с тых астаткаў
Жыцьця стварыць хочучь пачаткі.
(Сьмяецца горка, пасьле шчэпляе у распачы рукі).

Сам болей нічога не маю, —
Чаго-ж ім ешчэ не хапае?
Жыцьцё толькі-толькі што тлее;
у се чыста разьбіты надзеі,
Ўсё згасла — яны-ж на тым згішчы
Разьвесьці йшчэ хочучь вагнішчэ.
Шак дроў там німа ўжо, эх, людзі!
Шак попел гарэці ня будзе...
А бацька ў сьмяртэльнай гадзіне
Хацеў бачыць біскупа ў сыне, —
Ды ўбачыў ліш плямы во гэты.

(Паказывае на твар).

Мест біскупскіх строеў, фьёлетаў, —
Сканаў, якбы жоўці напіўся, —
Так твар пачарнеў, выкрывіўся.

Нешчасны, сваімі рукамі
Скапаў сыну роднаму яму,
І сам, бедны, лёг у магілу:—
Крыж стаў у канцы не пад сілу —
І сэрцэ ў грудзях разарвалась,—
За шмат, відаць, сълёз там набралась!..
Бяздольны!..

(Ходзіць нервова па пакоі; у вачах палўляюцца непры-
томныя блыскі).

Татуля! Ёраз сына
Ў жалобнай убачыш краіне.
На гэтай бяздольнай зямліцы,
Стаючы ў парозі грабніцы,
С табой прымірыцца ён хочэ;
За ўсё — за бяссонныя ночы,
За душу маю катавану,
За мукі Ганулі каханай,
За сълёзы жаўцёвай гарычы,
Каторых сам Бог не палічэ,
За моладасьць ўжо разьбітую,—
Татуля, за ўсё я дарую!
Судзьдзёй табе сын твой ня будзе,
Хай лёгка Хрыстос цябе судзе.

(Апускаецца бяз сіл на софу з глухім стогнам. Раздаецца
званок, — уходзе сестра міласэрдыя — Гануля. Раман па-
дымаецца с софы і аткідаецца да сьцяны, гледзячы на
кабету непрытомнымі вачыма).

Гануля (падыходзячы; дрыжачым голасам).

Ня бойся, мой мілы,
Ня труп я з магілы,
Хоць белы мой твар, як мука;
Хоць вочныя ямы счарнелі,

Хоць вочы у гллуб паўпадалі —
Пябе, бач, усё выглядалі —
Хоць раз ешчэ ўбачыць хацелі;
А чым ты атходзіў далей —
Яны западалі глыбей,
Пакуль не запалі у гллуб.

(Працягае рукі).

Даткніся, — мая вось рука
Хай скажэ табе, што ня труп
Прышоў да цябе із магiлы..
Ня бойся, мой мілы!

(Падыходзіць).

Чаго-ж ты увесь пабялеў?
Дрыжыш, як у полі асіна.

(Раман апіраецца аб сьцяну).

Гануля (да сябе).

Хістаецца — ён абамлеў..
О Божа! ўсяму я прычынай.

(Да Рамана).

І ты, ты баішся мяне?!

Раман (непрытомна).

Га! прошласьці труп — белы труп!..

Гануля (горка).

Я — труп? О не, мілы мой, не!
А труп мо, дык іншы — ня с тых,
Што ў маці - зямельцы лежаць,
А іншы — із трупаў жывых, —

Ня радка іх можна спаткаць.
Яны не ў магілах гніюць,
А носюць магілы ў сабе,
Схаваны ў грудзей ўласных глуб...

Рама н (так сама).

Цябе ж гэта бачу, цябе?!
Мест словаў — атрута струіцца
З глыбокай - глыбокай крыніцы
Душы..

Га ну ля.

О! ў глуп тэй душы
Палохайся ты загледаць:
Там енкі, там стогны чуваць;
Яны — горш магільнай цішы,
Там сэрца, запёкшысь ў крыві,
Шчарнела горш гробаў цямні.
Пад векам — пакрыўкай труны —
Сто раз дух ачнецца жывы
І сто раз сканае ізноў,
Ня вынясы болю свайго.

Рама н (так сама).

Чые ж гэта словы, каго?..
Кроў брызгае гэтак башочэ
І паліць пажарам пякучым
Душу маю... Хтосьці гаворэ,
А словы агнёў цэлым морэм
Ліюцца...

Гануля (апрытомнеўшы).

Раманка!..

(Бярэ якісь пузырок з лекамі і, кідаючыся да Рамака с плачэм, стараецца апрытомніць яго).

Раман (так сама).

Хтось плачэ?..

(Гледзючы на яе).

Гануля, цябе-ж гэта бачу?
Ах, помню... Слоў страшная сіла
Вужакаю дух акруціла...

Гануля (падтрымоваючы яго; з роспачай).

Раманка!..

Раман.

Труп прошласьці смутнай, труп белы
Устаў із магілы сплясьнелай;
Мест словаў атрута струіцца
З глыбокае сэрца крыніцы, —
Агнямі мозг паліць... гарыць...

(Падае і млее).

Гануля.

О Божэ!.. Карае... Раманка,
Ачніся! То я, твая Ганка!..
Ачніся!.. Га...

(Валіцца на грудзі яго).

З а с л о н а.

З М Е С Т.

	Стр.
То ня песня	3
На крыльлі песні	4
Ляці, думка...	5
Каб я мела...	6
У лесе	7
Люблю...	8
Да працы	10
*** (Ціхім гоманам гордых вяршын...)	11
*** (Дзень сканаў за гарой...)	12
Звон	15
Ці помніш ты?.. . . .	16
Ноччу	17
Хаўтурны звон	19
Лебядзіная песня	20
*** (Ноч позная...)	21
Я шукала...	22
У краіне мар	23
Помніш вечар?.. . . .	24
Чаму?...	26
Дзяўчына	27
Не магу...	28
Як я цябе люблю... . . .	29
Ізноў спаткалісь мы... . .	30
Не глядзі	31
*** (Не хачу я нічога казаці я табе...)	32
Памятны дзень	33

	Стр
Адна	34
Кветкі	35
Шэрая галзіна	36
У бяссонную ноч	37
Мне сьніўся сон...	38
Рана	—
Над сьвежай магілай	39
Ноч	40
Матыль	41
Туга	—
Раніца	42
Рута	43
* * (Гдзе Вілья у Нёман ліе свае хвалі...)	45
Русалкі	46
Курган	48
На магілках	50
* * (Ваал!—Я ўсё ужо спаліла на аўтары...)	51
Кветка папараці	53
Сягоняшніе і даўнейшыя	63

Усе, каму дорага і блізка справа жыцця і адражэння Беларусі і Беларусаў, вышывайце, чытайце і шырце беларускую газету

„НАША НІВА“

гэта душа думак і патрэб Беларусі.

Цэна с перасылкай да хаты: на 1 год—2 руб. 50 г., на 6 м.—1 р. 25., на 3 м.—65 к., на 1 м.—25 к.

Заграніцай: на 1 г.—4 р., на 6 м.—2 р., на 3 м.—1 р.

Адрэс: Вільня, Віленская вул. № 29.

Пробныя нумэры высылаюцца дарма.

Падпіску прыймае такжэ „Беларуская кнігарня“, Вільня, Завальная 7.

Беларуская Выдавецкая Суполка Загляне сонцэ і у нашэ ваконцэ.

Прыймае да друку усякія беларускія рукапісы. Выдае кніжкі навучныя, бэлэтрыстычныя і інш. Цяперака выпускае у сьвет часопісь „Маладая Беларусь“, таўстыя 4 сшыткі за 3 рублі, аддзельна кожны сшытак па 1 р.; вышла з друку ўжо тры сшыткі.

Новыя сябрукі прыймаюцца у „Суполку“ за згодай усіх цяперашніх поўнапраўных сябрукоў; сябручкі ўносе ня меней 50 руб. за раз. У супольнікі можа кожны запісывацца, хто унесе адразу ня меней 10 рублёў.

Адрэс „Суполкі“: С. Петербург, В. О., 4, лінія д. 45, кв. 16.

Приймаецца падпіска на першы сельска-
гаспадаркі мясячнік

„САХА“

Падпісная цэна з перасылкай: на 1 год—1 р. 20 к.; на
6 м.—60 к. Цэна асобнай кніжкі 8 к., з перасылкай 10 к.

Падпіска прыймаецца з кожнага мясяца.

Адрас: Мінск, Аляксандраўская вул. № 25.

Рэдактар-Выдавец А. Уласоў.

Падпіску прымае таксама „Беларуская кнігарня“,
Вільня, Завальная 7.

„ЛУЧЫНКА“

Літарат.-навуковы мясячнік Беларускай Моладзі.

Выходзіць што месяц кніжкамі ад 32—43 стр. у ко-
жнай; падпісная цэна з перасылкай: на 1 год—2 р.
на 6 м.—1 р. на 3 м.—50 к. Цэна асобнай кніжкі—
15 кап., з перасылкай—17 к.

Падпіска прыймаецца з кожнага мясяца.

Адрас Рэдакцыі: Мінск, Аляксандраўская вул. № 25.

Рэдактар-Выдавец А. Уласоў.

Падпіску прымае таксама „Беларуская кнігарня“,
Вільня, Завальная 7.

„ІСКРАЧКА“

Беларускі мясячнік для дзяцей. Выходзіць кніжкамі
ад 16 старонак.

Падпісная цэна з перасылкай: на 1 г.—60 к., на 6 м.—
30 к. Цэна асобнай кніжкі 3 к., з перасылкай 5 кап.

Адрас: Мінск, Аляксандраўская вул. № 25.

Рэдактар-Выдавец А. Уласоў.

Ad pascztku 1913 hodu wychodzić u Wilni tygodnio-
waja katalickaja hazeta

„BIEŁARUS“

Kaztoje na hod 1 r. 50 k., na 6 m. 80 k. Asobny nu-
mer 3 kap., z pierasylkaŭ 5 k. Probnyje numery wysy-
lajucca DARMA. Adr.: Wilnia, Wilenskaŭa wul. 18—6.

МАГАЗИН № 10

МИНВОЛКНИГТОРГА

Цена 12 руб. 50 к.

№ 6253 195 2 г.

Бал. адрес

из 1994 г.

10
11
12

13
14
15

80000000 182927